

Tràgica o gloriosa?

La setmana del 25 de juliol al 2 d'agost de 1909 va ser tràgica per a uns i gloriosa per a altres. D'una vaga general es va passar a la crema d'edificis religiosos, a Barcelona i a diverses ciutats catalanes. Fa cent anys de la Setmana Tràgica. Recordem els fets clau.

Una traca. El governador civil de Barcelona, Ángel Ossorio y Gallardo, que va haver de traspasar el govern de la ciutat al capità general, Luis de Osorio, el dia 26 de juliol, en descontrolar-se la situació, va dir a les seves memòries que la revolta no va esclatar com una bomba, sinó que es va estendre com una traca.

Edificis religiosos cremats. Sense direcció política, la revolta derivà en una crema generalitzada d'edificis religiosos. En poques hores, indrets emblemàtics per als catòlics -com els Escolapis de Sant Antoni, Sant Pau del Camp, o les Jerònimes- eren devorats per les flames. Dimarts 27 i dimecres 28 de juliol, la rauxa anticlerical fou especialment virulenta i s'estengué pràcticament a tots els barris de la ciutat. Entre convents, escoles, esglésies i centres parroquials, van ser destruïts més de vuitanta edificis, tot i que les xifres varien en funció de les fonts. Tret d'alguns casos aïllats, no es va atacar físicament els religiosos, però centenars d'imatges i símbols van ser cremats i es profanaren algunes tombes de monges, exposades en públic i passejades pels carrers. També es cremaren moltes peces de roba confeccionades en els convents perquè feien la competència deslleial a les obreres. Entre dijous 29 i divendres 30, la insurrecció començà a mostrar símptomes de debilitat. S'apagaren els focs, les barricades construïdes foren progressivament abandonades i l'arribada de nous destacaments de l'exèrcit va permetre a les autoritats imposar el control militar sobre el centre de la ciutat. Les garanties constitucionals no es restablirien fins el 10 de novembre.

Tràgica, per a qui? Com ha dit l'historiador Joan B. Culla, l'adjectiu "tràgic" és ple de connotacions ideològiques. Fou tràgica per als partidaris de l'ordre establert, mentre que per als sectors populars fou la setmana roja, la setmana revolucionària, la setmana gloriosa o la revolució de juliol. Al final quedà en l'imaginari la paraula tràgica. La paraula tràgica apareix a la crònica oficial dels fets elaborada entre la Capitania General, que es va fer càrrec de la situació, i els diaris conservadors. Fa referència especialment a la nit del 27: "La noche ha sido verdaderamente trágica." I a continuació detallava la llarga relació d'esglésies i convents malmesos.

La premsa, afectada. La primera mesura que pren el governador civil Ossorio y Gallardo en esclatar la vaga general el 26 de juliol és el segrest dels diaris del matí. No vol que la notícia de la declaració de la vaga es divulgui a través dels diaris. No ho podrà impedir.

Pacifisme. Després del desastre colonial, l'ambient era hostil a la guerra del Marroc. Cambó va parlar, en comentar la Setmana Tràgica, que l'ambient en el qual s'engendraren els fets era de pacifisme, d'horror a la guerra, de desig de pau per la pau, a qualsevol preu. Segons Josep Benet, la gairebé unanimitat en l'oposició a al guerra, i àdhuc, després, en la protesta pacífica per mitjà de la vaga general, és un fenomen que cal tenir present per a comprendre el desenvolupament posterior dels esdeveniments i per establir les responsabilitats derivades des fets i de la repressió ulterior. L'anarquisme dominant entre els

obrers és internacionalista i pacifista. Mira la bandera sense emoció i considera l'"honor nacional" com un mite inventat pels militars i els capellans que conspiren amb els capitalistes en el procés d'explotació que aquests anomenen govern. A més, la campanya del Marroc els va semblar una guerra orquestrada per un grup de capitalistes. Hom creia, també, amb raó o sense, que moltes de les accions mineres eren dels jesuïtes o per als jesuïtes. I en segon lloc -i això és el que dugué les dones a milers als rengles dels contestataris-, la qüestió del servei militar era exasperadorament injusta: el fill del burgès que podia permetre's de pagar tres-cents duros per l'exempció.

L'Església, la gran enemiga. La crema generalitzada d'esglésies i convents no s'entén sense l'odi covat que les classes populars, i en especial les formades en els ideals de progrés i llibertat, arrossegaven des de feia dècades. Com diu el científic positivista Odón de Buen (1863-1945) a les seves memòries, l'Església, inquisitorial, retrògrada i intolerant aquells anys, no havia practicat una educació autènticament cristiana, de sentiments nobles i humanitaris. El tema de l'odi popular contra l'Església i de l'incendi i la destrucció dels edificis i símbols religiosos, i també el de la persecució i assassinat de religiosos, encara espera algú que tingui el coratge d'estudiar-lo i d'exposar-lo de forma serena i objectiva, diu Josep Benet.

Primer incendi. El primer incendi es va produir al barri del Poblenou, la nit del 26 al 27 de juliol, un edifici dels maristes. Era el Patronat Obrer de Sant Josep, que dirigien els germans maristes. Els clergues es van defensar a trets. Això va indignar els vaguistes i a les nou del matí del dimarts 27 de juliol van atacar la residència dels germans maristes i el seu director, el germà Lycarions, va morir-hi a trets. A conseqüència dels troteigs entre els vaguistes i la Guàrdia Civil i la policia, resultaren uns catorze ferits, tres dels quals eren de la força pública.

Barricades. Van ser el símbol de la insurrecció. A la Barcelona Vella i a l'Eixample se'n van aixecar unes cent

cinquanta i només al barri de Gràcia, una setantena. Va ser un acte de competència entre carrers, una forma de demostrar l'habilitat dels obrers. A la pràctica no serviren per a aturar l'exèrcit.

Estupidesa pairal. Josep Pla va dir que la Setmana Tràgica "fou una explosió d'estupidesa rigorosament pairal", si bé admetia que sobre l'esdeveniment "s'ha de dir encara l'última paraula."

Primera escola. La primera escola cremada va ser l'imponent edifici dels escolapis a la ronda de Sant Antoni. Els escolapis és el primer orde religiós que educa els pobres i és blanc dels atacs dels educadors laics. Amb la crema de l'església de Sant Pau s'obre la febre d'incendis.

A Catalunya. Fora de Barcelona, la vaga general decretada va esdevenir violenta des del principi. El primer dia es va cremar el pont del tren i, en intentar impedir-ho, van resultar ferits un capità, un tinent i un guàrdia civil. La vaga general es va seguir a diferents ciutats, com Manresa, Igualada, Badalona, Sabadell, Mataró o Sitges. L'ordre hi va ser restablert, en totes aquestes poblacions, per l'exèrcit. I amb caràcter intimidatori, un canoner, anomenat Temerario, va recórrer la costa, des del port de Barcelona fins a Roses. A Sabadell, els vaguistes gairebé arribaren a fer-se amb el control de la ciutat i van ocupar fins i tot la casa de la vila. No es limitaren a cremar convents i esglésies. Grups d'obriers van assaltar l'ajuntament i van cremar diverses dependències i arxius. Fins i tot van robar el diner en metàl·lic de la beneficència municipal. Com a Barcelona, el que més s va fer va ser la crema d'edificis religiosos. A Granollers es va cremar un convent; a Manresa, tres; a Sant Adrià de Besòs, el mobiliari d'una església; a Sant Feliu de Guíxols, una església i un col·legi dels germans de la doctrina cristiana; a Badalona, un convent de monges, i a Sabadell, un temple i un convent.

Els tres articles de Maragall. L'editorial Fragmenta recupera, amb rigor filològic, els tres articles de Joan Maragall sobre la Setmana Tràgica, el llegat intel·lectual més important d'aquells esdeveniments. L'edició (Joan

Barricades al carrer de l'Hospital de Barcelona.

L'església parroquial de Sant Joan, a Gràcia, després de l'incendi.

LA DOMENICA DEL CORRIERE

Si pubblica a Milano ogni Domenica
 Dono agli Abbonati del "Corriere della Sera",
 Via Solferino, N. 228
 MILANO
 Anno XI. - N. 43
 24 - 31 Ottobre 1902.
 Centesimi 10 il numero.

Fucilazione dell'anarchico Francesco Ferrer nel fossato della prigione di Montjuich, a Barcellona.
 (Disegno di A. Beltrame)

EL TEMPS

La premsa estrangera es va fer ressò de l'afusellament de Ferrer i Guàrdia.

Maragall, La Setmana Tràgica. Tres articles, Fragmenta Editorial, 2009) inclou per primera vegada la reproducció íntegra dels manuscrits conservats d'aquests textos. El primer dels articles, "¡Ah!, Barcelona..." constitueix una lúcida anàlisi de les causes dels esdeveniments, en polèmica amb Torras i Bages i Eugeni d'Ors. Maragall situa la clau de la comprensió dels esdeveniments en la manca d'amor de la ciutat. "La ciutat del perdó", censurat per Prat de la Riba, és un al·legat -duríssim i altament emotiu- contra la pena de mort, que acaba amb una explícita petició d'amnistia per a Ferrer i Guàrdia adreçada a Alfons XIII i als seus ministres. "La iglésia cremada" contraposa la fe viva dels in-

cendiaris a la fe morta de la burgesia, i aposta per una Església dels pobres sense la tutela de l'Estat. Joan Maragall va exercir, en aquella avinentesa, el paper incòmode de l'intel·lectual independent que s'enfronta a la duresa repressiva reclamada per la burgesia i denuncia la superficialitat de les pràctiques religioses coetànies.

Desamortització popular. La historiadora Dolors Marín (La semana trágica. Barcelona en llamas. La revuelta popular y la Escuela Moderna, La esfera de los libros, 2009) diu que la crema de convents i esglésies va ser una espècie de desamortització popular, de reclam de l'espai ciutadà, que va tenir

El col·legi dels escolapis, a la ronda de Sant Antoni de Barcelona, la primera escola cremada.

EL TEMPS

molt de simbòlic en l'imaginari social de les classes treballadores. Mitjançant el foc i l'eliminació física d'allò que les oprimia o les marginava, intentaven aixecar un nou projecte social.

Primer balanç. El dia 1 d'agost, el balanç oficial, a Barcelona, es tancava de la manera següent: A l'exèrcit, tres morts i vint-i-set ferits. Al cementiri es van enterrar seixanta-cinc cadàvers, fins al dia 30. De civils ferits greus dels quals es tingués constància per haver necessitat atenció hospitalària -molts es trobaven a casa, amagats-, 126. Però no es podia tancar del tot, perquè quan les autoritats pensaven que la revolta era acabada, el dia 31 la guàrdia civil va haver de defensar un convent del saqueig. Sis dels saquejadors van ser morts, deu, detinguts, i molts altres, ferits.

Dones contra senyores. Les dones van tenir un paper destacat en l'acció revolucionària i en la crema d'esglésies i convents. S'ha dit que la revolta va ser una revolta de les dones. La majoria de reservistes que llavors eren cridats a la guerra eren homes que després de passar dos anys a l'exèrcit, fent-hi el servei militar, havien pogut tornar a la vida civil i casar-se. Llavors els arrencaven de les seves mullers i de les seves famílies per anar al front. Quan el dia 31 de juliol la censura militar va redactar

Els vaguistes intentaven aturar el servei de tramvies, com aquest de la ronda de Sant Antoni.

EL TEMPS

la llarga nota destinada a tranquil·litzar la gent d'ordre, va donar dues dades que, al seu entendre, indicaven que ja s'havia restablert la normalitat i que la gent podia passejar pels carrers sense por. Una, que "els cafès estan animats". I l'altra, que pel carrer "es veuen moltes senyores".

Escola. Segons Dolors Marín, un dels motius del malestar obrer va ser la frustració que van tenir quan veien com es prohibien totes les seves iniciatives escolars, que representaven una autèntica amenaça al monopoli educatiu i ideològic de l'Església. Això explica que l'Església catòlica lluités amb totes les seves forces contra el lliurepensament, el racionalisme anarquista, el darwinisme, l'espiritisme i el positivisme.

Un detonant. Un dels detonants de la rauxa anticlerical, recorda David Martínez Fiol, va ser la publicació a les pàgines d'El Progreso, periòdic del Partit Republicà Radical, de l'article "Remember"; aparegut el 25 de juliol, el dia abans de l'inici de la vaga general. Era un article commemoratiu de la crema de convents i edificis religiosos de l'any 1935 a Barcelona, en el context de la Primera Guerra Carlina, en una Barcelona liberal aïllada per les forces carlines. L'espurna del descontentament va

ser un espectacle de braus de mala qualitat. Se'n va fer aquesta cançó popular: "Dia de Sant Jaume de l'any 35 hi va haver gran gresca dintre del torín. Van sortir set toros, tots van ser dolents: 'xò va ser la causa de cremar els convents!'"

Obra de referència. Maragall i la Setmana Tràgica (1963), de Josep Benet, és una obra de referència per entendre els fets calamitosos que es produïren a Barcelona l'estiu de 1909 i encara és la radiografia més clara per descobrir l'altura espiritual de l'intel·lectual Joan Maragall, diu Jordi Amat, a l'epíleg de la darrera edició del llibre, publicat per Edicions 62 a la col·lecció "Llibres a l'abast".

La repressió. Les organitzacions republicanes, obreres i lliurepensadores van ser desmantellades. Molts dels seus líders van ser detinguts i processats, i es van tancar els seus diaris, locals, escoles i centres de reunió. El nou governador, Crespo Azorín, va ordenar dos-cents desterraments i més de dues mil persones van haver d'exiliar-se.

Alguns diaris conservadors van posar en marxa una campanya de delació a gran escala i, en pocs dies, els centres penitenciaris estaven desbordats de presos. Els militars van processar 1.725 individus per la seva presunta

participació en els fets, i els tribunals van dictar cinquanta-nou condemnes a cadena perpètua i disset condemnes a mort, de les quals només cinc van ser finalment executades. Entre mitjan agost i principis d'octubre, foren afusellats a Montjuïc Josep Miquel Baró (14 d'agost), membre del Partit Republicà Nacionalista Català i cap de la rebel·lió a Sant Andreu; Eugenio del Hoyo (13 de setembre), guàrdia de seguretat que es va unir als insurrectes; Antoni Malet i Pujol (28 d'agost), acusat d'atacar una església a Sant Adrià de Besòs i d'enfrontar-se a les forces de l'ordre, i Ramón Clemente García (3 d'octubre), un carboner pertorbat que va ballar amb algunes mòmies desenterrades del convent de les jerònimes.

Centre Excursionista de Catalunya. Incomprendiblement, l'entitat cultural i esportiva va ser tancada pel govern dintre de les mesures repressives adoptades arran de la Setmana Tràgica. El 30 d'agost, Francesc Cambó escrivia una carta de protesta al ministre de Governació, Juan de la Cierva. La clausura de l'entitat i d'altres centres de gran prestigi "ha tret tota autoritat al tancament dels centres dissolvents -li diu Cambó- i ha esquerdat notablement el prestigi de l'autoritat civil, que en aquests moments hauria de concentrar

EL TEMPS

L'exèrcit va haver d'intervenir per restablir l'ordre.

totes les simpaties i tots els aplaudiments de les persones que desitgen que es restableixi per sempre més la normalitat material i moral de Barcelona.”

A delatar. Ferran Agulló Pol, des de la secció “Al dia”, de La Veu de Catalunya, escriu el 12 d'agost del 1909 que la Setmana Tràgica “no fou una bullanga ni una revolució, sinó un saqueig, un esclat d'odi d'incendiàries i assassins i, per tant, “qui en conegui els culpables té el deure d'ajudar l'acció de la justícia.” Aquest article, segons David Martínez Fiol (La Setmana Tràgica, Pòrtic, 2009), respon a un dels possibles motius de la Lliga Regionalista, identificar el lerroixisme republicà, la bèstia negra del partit, amb la direcció de la revolta.

Contra l'amnistia. Després dels primers afusellaments, la premsa d'esquerra va iniciar una campanya d'amnistia per als restants processats, molts dels quals anaven rebent sentències de mort. Els diaris La Publicidad i Liberal van defensar-la. La premsa conservadora i de dretes va combatre la campanya. Els diaris més radicals van ser El Correo Catalán i La Vanguardia.

Tramvies. El gran punt conflictiu es troba, diu David Martínez Fiol, a la xarxa de tramvies de Barcelona. Cal assenyalar que el propietari de la companyia de tramvies era el marquès de Foronda,

el qual representava, als ulls dels sectors populars, l'anomenada oligarquia dels negocis i la política. Aturar els tramvies, per tant, es considerava que era donar un cop simbòlic. A més, l'èxit d'una vaga depenia en bona mesura de l'aturada total dels transports.

Francesc Ferrer i Guàrdia. El responsable màxim i cap de turc va ser Francesc Ferrer i Guàrdia, francmaçó, pensador anarquista i fundador de l'Escola Moderna. Després d'un judici militar marcat per les irregularitats i sense proves concloents, Ferrer va ser declarat autor i cap de la rebel·lió. El dia 13 d'octubre fou afusellat per un escamot d'execució al castell de Montjuïc. Abans de caure fulminat cridà: “Sóc innocent, visca l'Escola Moderna!” A París, Roma, Londres, Brussel·les i a moltes capitals llatinoamericanes hi va haver protestes multitudinàries. El clam popular impugnava l’“Espanya inquisitorial” i pocs dies després, pressionat per l'opinió pública, el rei Alfons XIII acabaria cessant el president del govern, Antoni Maura. L'Encyclopédie de la franc-maçonnerie (Le Livre de Poche) li dedica un llarg article. Recorda que la seva mort va ser “un crim legal” i que tots els sectors progressistes d'esquerra i les lògies europees i americanes el batejaren amb el títol de “màrtir del lliurepensament”. El magnífic monument a Ferrer i Guàrdia

erigit a Brussel·les el 1911 per subscripció popular s'ha convertit en símbol del lliurepensament.

Origen dels obrers. Entre el miler dels primers detinguts, el 60 per cent eren catalans, el 18 per cent, valencians, el 16 per cent, andalusos, el 9 per cent, aragonesos i el 6 per cent, castellans. L'emigració forta andalusa i murciana es produí posteriorment, a partir del 1914.

Conseqüències electorals. La repressió va tenir efectes electorals clars. A les eleccions municipals celebrades a Barcelona el 12 de desembre del 1909, uns sis mesos després, donaren el triomf als partits que s'havien oposat a la repressió, els lerroixistes en primer lloc, seguits de l'esquerra nacionalista. A les eleccions a diputats a les Corts del maig de 1910, la victòria va tornar a ser per als lerroixistes, mentre que l'esquerra nacionalista es feia amb els minories i la Lliga Regionalista es quedava sense representació parlamentària per Barcelona ciutat. Francesc Cambó es quedà sense acta: va ser derrotat a Barcelona i a la Bisbal d'Empordà. Com diu Josep Benet, el gran moviment popular i patriòtic de la Solidaritat Catalana havia mort.

Conseqüències polítiques. El govern conservador d'Antoni Maura va caure arran de la duresa de la repressió i l'impacte mundial que va tenir l'afusellament de Ferrer i Guàrdia. Maura va dimitir només vuit dies després de l'afusellament. El govern liberal que el substituï inaugurà una política d'apaivagament i la repressió es va estovar. Els processos instruits per la jurisdicció militar s'aturaren o es traslladaren a la jurisdicció civil. No hi hagué cap més afusellament, tot i que hi havia condemnats a mort. També van ser substituïts el capità general i el governador civil.

El dimoni. La culpa la va tenir el dimoni, segons l'Església. Les autoritats eclesiàstiques publicaren cartes pastorals que negaven l'origen social de la revolta, identificant la revolució amb el dimoni.

Lluís Bonada